

Architektúra divadiel v strednej Európe za hranicami každodennosti

Jana Pohaničová

Architektúra divadelných budov bola vždy prestížou záležitosťou – v minulosti i v súčasnosti. Naprieč storočiami sa v mimoriadnej rozmanitosti jej foriem zrkadlili aktuálne slohové či štýlovo-typologické a konštrukčné výboje architektúry, honosná reprezentácia, dôstojnosť i noblesa či okázalý dekór, ale aj rýdzko pragmatické požiadavky na technické riešenie i prísné hľadiská bezpečnosti a požiarnej ochrany. Ani tie im však neubrali na punc výnimočného typologického druhu, naopak, stali sa meradlom pozoruhodného skĺbenia a vzájomnej symbózy architektonických a umeleckých determinantov s determinantmi konštrukčno-technickými.

Aj pohnútky, ktoré viedli k výstavbe stánkov kultúry nezriedka reflektovali aktuálne spoločensko-politicke a kultúrne dianie, alebo sa priamo stali výpovedou o stave spoločnosti i vyspelosti kultúry ducha, nesúčasťou i rozmer vyšší, národný. Za architektúrou divadelných budov však treba hľadať aj samotných architektov či staviteľov, ved' získanie takejto prestížnej zákazky bolo predovšetkým obrazom talentu a invencie ich tvorcov, ale aj podnikateľských schopností a umenia vzájomnej komunikácie s umelcami, remeselníkmi i stavebnými firmami. Ich osvetlený dialóg sa takmer vždy stal zárukou výnimočnej architektonickej kvality.

Vzájomná kooperácia a hľadanie spoločných súvislostí sa stali aj základom medzinárodného projektu, mapujúceho fenomén divadelnej architektúry v strednej Európe pod gesciou pražského Divadelného ústavu. Jedným z jeho výsledkov sa stala aj pozoruhodná publikácia *Beyond everydayness theatre architecture in central Europe* (The National Theatre, Prague 2010, vydané v anglickom jazyku), na ktorej participovali odborníci z Česka, Rakúska, Maďarska, Poľska, zo Slovinska a Slovenska pod vedením hlavného editora Igora Kovačeviča. Jednotlivé krajinu tu zastupovali národní koordinátori

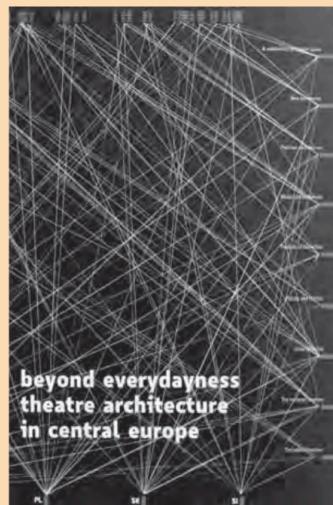
projektu: Ondrej Svoboda (AT, CZ), Attila Szabó (HU), Monika Jarzyna (PL), Ivo Svetina (SL) a Viera Dlháňová (SK).

Hlavnou ideou tejto rozsiahlej takmer 600-stranovej publikácie s výpravným fotografickým sprievodom a pomerne bohatou plánovou dokumentáciu sa stala jednota z rozmanitosti, dekódovaná ako hľadanie spoločných architektonických črt a jednotiacich princípov tohto špecifického typologického druhu na teritóriu strednej Európy. Defilé divadelnej architektúry je tu podané vo viacerých kapitolách najskôr v širšom kontexte vývoja divadiel ako špecifického typu priestoru cez syntetickú charakteristiku vývoja architektúry divadelných budov v jednotlivých krajinách so všetkými jej regionálnymi odtieňmi a spoločensko-politickej či kultúrnym pozadím až po podrobnej chronologicky zostavený prehľad divadelnej architektúry – od najstarších dodnes zachovaných divadelných budov po najnovšie realizácie. Tako široko postavená konceptia umožnila postrehnúť nielen štýlovo-typologické premeny, ale aj spoločné znaky i vzájomné odlišnosti, pozitívne, ale aj negatívne tendencie vo výstavbe divadiel, ako boli napríklad megalomanské koncepcie socialistických domov kultúry. Jednotlivé témy (najstaršie divadlá, národné divadlá, mestské divadlá, divadlá národnostných menších, modernistické tendencie a povojnová architektúra, redefinícia divadelného priestoru v období demokratických zmien či alternatívne scény), zoskupené do kapitol vytvárajú celistvú mozaiku, podávajúcu komplexný príbeh divadelnej architektúry v jeho rozmanitosti.

Autorky textu o divadelnej architektúre na území Slovenska – Henrieta Moravčíková a Viera Dlháňová – vstúpili do tejto mozaiky jednak synteticky počiatou štúdiu vývoja našej divadelnej architektúry a tiež charakteristikou jednotlivých dodnes zachovaných divadelných budov na Slovensku. Tie sa stali súčasťou rozsiahleho katalógu

divadelnej architektúry v strednej Európe, ktorý obsahuje bohaté informácie o sedemdesiatich troch imponantných chrámoch kultúry. Ich symbolická prehliadka či defilé sa začína na našom území v kontexte obdobia rokov 1792 – 1811 Empírovým divadlom v Hlohovci a končí sa periódou 1993 – 2010 novostavbou Slovenského národného divadla v Bratislave. Spolu zahŕňa jedenásť divadelných budov rôzneho typu, ktorých komplexnú charakteristiku a stavebné dejiny dopĺňajú v rámci poslednej kapitoly aj osobitné druhy divadelných scén ako domy kultúry, open-air divadlá, alternatívne scény či architektonické súťaže, zastúpené aj príkladmi zo Slovenska. Obidve autorky v textoch obohacujú doterajšie poznatky o architektúre divadiel na území Slovenska o stredoeurópsky rozmer a ponúkajú nový uhol pohľadu, ktorý naznačuje perspektívy a vízie cesty, po ktorej sa bude uberať tento typologický druh ruka v ruke s umením, ktoré prezentuje aj v budúcnosti.

Toto posolstvo je napokon čitateľné aj v celej knihe. Zdôrazňuje ho v samotnom predslove i významný politik, štátnik, umelec a dramatik Václav Havel, ktorý dokumentovanie a interpretovanie historického vývoja divadelnej architektúry v strednej Európe vidí v kontexte politického a kultúrneho diania, vnímajúc aj regionálne tradície a diverzitu národov i kultúr, ktoré k stredoeurópskemu priestoru prislúchajú.

Igor Kovačevič (chief editor): *Beyond everydayness theatre architecture in central Europe / Architektúra divadiel v strednej Európe za hranicami každodennosti*
The National Theatre, Prague 2010,
vydané v anglickom jazyku. 598 s.
ISBN 978-80-7258-364-5

V knihe sú predstavené nasledujúce divadlá na Slovensku:
Empírové divadlo v Hlohovci; Slovenské národné divadlo (historická budova) v Bratislave; Slovenské komorné divadlo Martin; Štátne divadlo Košice; Štátne opera v Banskej Bystrici; Mestské divadlo v Žiline; Mestské divadlo P. O. Hviezdoslava v Bratislave; Štúdio L + S v Bratislave; Jókaiho divadlo v Komárne; Divadlo Andreja Bagara v Nitre; Slovenské národné divadlo (nová budova) v Bratislave; Istriopolis v Bratislave a Divadlo Aréna v Bratislave